

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
СЕРІЯ: ПЕДАГОГІКА**

1(18)' 2017

**ЗАСНОВАНИЙ
У ВЕРЕСНІ 2008 РОКУ**

ВИХОДИТЬ ДВІЧІ НА РІК

**МЕЛІТОПОЛЬ
2017**

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

АНИЩЕНКО Олена – доктор педагогічних наук, професор, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих (Україна);

КЛОУБЕРТ Тетяна – доктор філософії, Університет Аугсбурга (Німеччина);

ЛЕВТЕРОВА Дора – доктор педагогічних наук, професор, Пловдивський університет «Паїсій Хілендарський» (Болгарія);

ЛУК'ЯНОВА Лариса – доктор педагогічних наук, професор, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих (Україна);

МАКСИМОВ Олександр – доктор педагогічних наук, професор, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

МОЛОДИЧЕНКО Валентин – доктор філософських наук, професор, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

МОСКАЛЬОВА Людмила – доктор педагогічних наук, професор, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

ПАВЛЕНКО Анатолій – доктор педагогічних наук, професор, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

ПРИХОДЬКО Микола – доктор педагогічних наук, професор, Запорізький національний університет (Україна);

ПРИЙМА Сергій – доктор педагогічних наук, доцент, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

СЕГЕДА Наталя – доктор педагогічних наук, професор, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

СОБЧАК Славомір – доктор габілітований, професор, Університет природничо-гуманітарний в м. Седльце (Польща);

ТРОЇЦЬКА Тамара – доктор філософських наук, професор, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);

ФУНТИКОВА Ольга – доктор педагогічних наук, професор, Класичний приватний університет (Україна)

РЕДАКЦІЯ

Головний редактор
ПРИЙМА Сергій

Заступник головного редактора
СЕГЕДА Наталя

Відповідальні редактори
ДУБЯГА Світлана
ВЛАСОВА Світлана

Редактор-перекладач
ЗІНЕНКО Наталя

Коректор
ЧЕРНЕНКО Ірина

Комп'ютерна верстка
КРАШЕНИННИК Світлана

Адреса редакції
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
72312, Україна
тел.(0619) 44 03 63
e-mail: pedagogy@mdpu.org.ua

Присвячений актуальним проблемам гуманітаризації і гуманізації освіти. Автори розглядають освітні феномени та явища у філософсько-антропологічному вимірі, порушують проблеми творчого розвитку суб'єктів навчання і виховання, висвітлюють концептуальні позиції та експериментальні методики щодо вдосконалення сучасної педагогічної освіти.

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького протокол № 20 від 30.06.2017 р.

<http://ojs.mdpu.org.ua/index.php/nv>

Журнал внесено до переліку наукових фахових видань, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з педагогічних наук на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (Постанова Президії ВАК України від 10.02.2010 р. № 1-05/1, наказ Міністерства освіти і науки України № 1222 від 07.10.2016 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 14524-3495Р від 15.09.2008 р.
Свідоцтво про державну перереєстрацію
КВ № 22131-12031 ПР від 16.05.2016 р.

© Мелітопольський державний педагогічний університет
ім. Б. Хмельницького, 2017

ЗМІСТ**ОСВІТА У ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИХ РЕФЛЕКСІЯХ**

Брежнева Світлана	
Розвиток етноконфесійної музичної освіти менонітів засобами духовного пісенспіву	12
Вакалюк Тетяна	
Модельне подання хмарної архітектури для університетів: погляд зарубіжних учених	18
Волік Наталія	
До проблеми соціалізації дітей дошкільного віку з вадами мовлення.....	26
Воровка Маргарита	
Гене́за гендерних досліджень у модерній науці (XVII – початок XIX століття)	32
Журавльова Лариса	
Лінгвістичний та психологічний аспекти розмежування понять «мова» й «мовлення»	37
Куликова Людмила, Тарасенко Тетяна	
Діалог культур у теорії міжкультурної комунікації та практиці викладання іноземних мов	42
Навольська Галина	
Інституціонування культурно-освітньої діяльності ордену єзуїтів у ранньомодерному українському суспільстві: концептуальні акценти історико-педагогічної феноменології	47
Чернишова Наталя	
Перспективи використання в сучасній українській школі прогресивних ідей вітчизняних педагогів другої половини XX ст. щодо виховання милосердя в молоді	54

ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Білецька Марина	
Принципи й методологічні підходи до розвитку пам'яті в навчальній діяльності	60
Волкова Віра, Мерц Олена	
Адаптація дітей раннього віку до умов дошкільного закладу	68
Гуров Сергій	
Закони, закономірності, принципи, форми та методи виховання духовно-моральних цінностей у студентів гуманітарних спеціальностей засобами літературного мистецтва	73
Жейнова Світлана, Мельникова Наталя	
Педагогічні умови розвитку творчої уяви дітей засобами ігрової художньої діяльності	81
Іваненко Володимир	
Особливості розуміння психологічної сутності мотивації досягнення в спортивній діяльності	86
Канарова Ольга, Опалатенко Карина	
Особливості організації індивідуального підходу до виховання гуманних взаємин старших дошкільників з однолітками	90
Черняк Євгенія, Данченко Світлана	
До проблеми формування музично-слухових уявлень в учнів підліткового віку дитячої музичної школи	96
Шевченко Юлія, Коваленко Вікторія	
Подолання духовно-моральних порушень учнів початкових класів і шляхи запобігання їм	101

СУЧАСНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Безлюдна Віта	
Організація педагогічної практики у вищій школі як фактор розвитку професійної компетенції майбутніх учителів іноземних мов.....	106

Ємець Анатолій	Використання фізреабілітаційних технологій у процесі професійної підготовки майбутнього сімейного лікаря.....	112
Єрмоленко Світлана	Проекти з ноосферної освіти на заняттях зі спецкурсу з методики навчання української мови.....	117
Клочко Оксана	Порівняльний аналіз результатів упровадження методичної системи професійної підготовки майбутніх менеджерів аграрного виробництва засобами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій	126
Кристопчук Тетяна	Сучасні інформаційні технології в системі вищої освіти: теорія і практика.....	133
Круглик Владислав	Аналіз сучасного стану професійної підготовки інженерів-програмістів в Україні	138
Логвіна-Бик Тетяна, Бик Наталя, Дубяга Владислава	Упровадження компетентнісного підходу в процес навчання біології	146
Максимов Олександр, Шевчук Тетяна	Основні напрями організації тьюторської діяльності в середньому навчальному закладі	151
Меняйленко Олександр, Захожай Олег	Організація перевірки студентських і наукових робіт на плагіат	157
Мисліцька Наталія	Формування у студентів методичних умінь використовувати електронні освітні ресурси в навчальному процесі з фізики.....	163
Новіцька Інеса	Використання комп'ютерного тестування в процесі розв'язання педагогічних задач	169
Осадча Катерина	Специфіка організації тьюторського супроводу учнів старшої школи	177
Проценко Андрій	Особливості формування професійної компетентності у майбутніх учителів фізичної культури.....	183
Стотика Ірина, Власенко Елеонора, Стотика Олександр	Компетентнісний контент самостійної роботи в інструментально-виконавській підготовці майбутніх педагогів-музикантів	190
Шаров Сергій, Постильна Олена	Інформатизація освіти і виховання як вектор розвитку сучасного суспільства	199

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

Кучина Катерина	Соціальне залучення дорослих людей з інвалідністю через освітню інклюзію	205
Ткаченко Олена	Психолого-педагогічні особливості навчання людей поважного віку.....	212

АСПІРАНТСЬКІ СТУДІЇ

Білоус Світлана	Навчання майбутніх філологів англійського монологічного персуазивного мовлення: підходи, методи та засоби	220
Жданюк Анна	Конфліктологічний характер професійної діяльності юриста	227
Концедайло Валерій	Класифікація нетехнічних компетентностей майбутніх інженерів-програмістів	233
Красюкова Марина	Розвиток шкільництва на початку ХХ століття в культурно-освітніх практиках народів Північного Приазов'я	246

Луцинська Олена	
Перспективи використання інтернет-технологій у навчально-виховному процесі початкової школи.....	252
Подпльота Світлана	
Тьюторство в моральній культурі особистості	262
Федоренко Олена	
Сутність і основні характеристики національно-патріотичної вихованості особистості: філософський аспект.....	267
Відомості про авторів	274

СОДЕРЖАНИЕ

ОБРАЗОВАНИЕ В ФИЛОСОФСКО-АНТРОПОЛОГИЧЕСКИХ РЕФЛЕКСИЯХ

Брежнева Светлана	Развитие этноконфессионального музыкального образования меннонитов средствами духовного песнопения	12
Вакалюк Татьяна	Модельное представление облачной архитектуры для университета: взгляд зарубежных ученых	18
Волик Наталья	К проблеме социализации детей дошкольного возраста с нарушениями речи	26
Воровка Маргарита	Генезис гендерных исследований в современной науке (XVII – начало XIX века)	32
Журавлева Лариса	Лингвистический и психологический аспекты разграничения понятий «язык» и «речь»	37
Куликова Людмила, Тарасенко Татьяна	Взаимодействие культур в теории межкультурной коммуникации и практике преподавания иностранных языков	42
Навольская Галина	Институциализация культурно-образовательной деятельности ордена иезуитов в раннемодерном украинском обществе: концептуальные акценты историко-педагогической феноменологии	47
Чернышова Наталья	Перспективы использования в современной украинской школе прогрессивных идей отечественных педагогов второй половины XX века по воспитанию милосердия у молодежи	54

ПЕДАГОГИКА И ПСИХОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ

Белецкая Марина	Принципы и методологические подходы к развитию памяти в учебной деятельности	60
Волкова Вера, Мерц Елена	Адаптация детей раннего возраста к условиям дошкольного учреждения	68
Гуров Сергей	Законы, закономерности, принципы, формы и методы воспитания духовно-нравственных ценностей у студентов гуманитарных специальностей средствами литературного искусства	73
Жейнова Светлана, Мельникова Наталья	Педагогические условия развития творческого воображения у детей средствами игровой художественной деятельности	81
Иваненко Владимир	Особенности понимания психологической сущности мотивации достижения в спортивной деятельности	86
Канарова Ольга, Опалатенко Карина	Особенности организации индивидуального подхода к воспитанию гуманных взаимоотношений старших дошкольников с ровесниками	90
Черняк Евгения, Данченко Светлана	К проблеме формирования музыкально-слуховых представлений у учащихся подросткового возраста детской музыкальной школы	96
Шевченко Юлия, Коваленко Виктория	Пути предупреждения и преодоления духовно-нравственных нарушений учеников начальных классов	101

СОВРЕМЕННОЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Безлюдная Вита	Организация педагогической практики в высшей школе как фактор развития профессиональной компетенции будущих учителей иностранных языков.....	106
Емец Анатолий	Использование физиореабилитационных технологий в процессе профессиональной подготовки будущего семейного врача.....	112
Ермоленко Светлана	Проекты ноосферного образования на занятиях спецкурса по методике обучения украинскому языку	117
Клочко Оксана	Сравнительный анализ результатов внедрения методической системы профессиональной подготовки будущих менеджеров аграрного производства средствами современных информационно-коммуникационных технологий.....	126
Крыстопчук Татьяна	Современные информационные технологии в системе высшего образования: теория и практика	133
Круглик Владислав	Анализ современного состояния профессиональной подготовки инженеров-программистов в Украине	138
Логвина-Бык Татьяна, Бык Наталья, Дубяга Владислава	Внедрение компетентностного подхода в процесс изучения биологии.....	146
Максимов Александр, Шевчук Татьяна	Основные направления организации тьютерской деятельности в среднем учебном заведении.....	151
Меняйленко Александр, Захожай Олег	Организация проверки студенческих и научных работ на плагиат	157
Мыслицкая Наталия	Формирование у студентов методических умений использовать электронные образовательные ресурсы в учебном процессе по физике	163
Новицкая Инесса	Использование компьютерного тестирования в процессе решения педагогических задач	169
Осадчая Екатерина	Специфика организации тьюторского сопровождения учащихся старших классов	177
Проценко Андрей	Особенности формирования профессиональной компетентности у будущих учителей физической культуры	183
Стотыка Ирина, Власенко Элеонора, Стотыка Александр	Компетентностный контент самостоятельной работы в инструментально-исполнительской подготовке будущих педагогов-музыкантов	190
Шаров Сергей, Постыльная Елена	Информатизация образования и воспитания как вектор развития современного общества.....	199

ОБРАЗОВАНИЕ ВЗРОСЛЫХ

Кучина Екатерина	Социальное включение взрослых людей с инвалидностью через образовательную инклюзию	205
Ткаченко Елена	Психолого-педагогические особенности обучения людей почтенного возраста	212

Белоус Светлана	
Обучение будущих филологов английской монологической персуазивной речи: подходы, методы и средства.....	220
Жданюк Анна	
Конфликтологический характер профессиональной деятельности юриста	227
Концедайло Валерий	
Классификация нетехнических компетентностей будущих инженеров-программистов.....	233
Красюкова Марина	
Развитие школьного образования в начале XX века в культурно-образовательных практиках народов Северного Приазовья	246
Лушинская Елена	
Перспективы использования интернет-технологий в учебно-воспитательном процессе начальной школы.....	252
Подплёта Светлана	
Тьюторство в нравственной культуре личности.....	262
Федоренко Елена	
Сущность и основные характеристики национально-патриотической воспитанности личности: философский аспект	267
Сведения об авторах.....	277

CONTENTS

EDUCATION IN PHILOSOPHICAL AND ANTHROPOLOGICAL REFLECTIONS

Brezhneva Svitlana	
The development of the Mennonites' ethnoconfessional music education by means of sacred music.....	12
Vakaliuk Tetiana	
Model representation of cloud architecture for universities: foreign scientists' view	18
Volik Natalia	
Towards the problem of socialization of preschool children with speech disorders.....	26
Vorovka Marharyta	
Origins of gender studies in modern science (XVII – early XIX centuries)	32
Zhuravliova Larysa	
Linguistic and psychological aspects of the differentiation of terms "language" and "speech"	37
Kulykova Liudmyla, Tarasenko Tetiana	
Interaction of cultures in the theory of cross-cultural communication and practice of teaching foreign languages.....	42
Navolska Halyna	
Institutionalization of the cultural and educational activities of the Jesuit Order in the early Ukrainian Society: conceptual accents of historical and pedagogical phenomenology	47
Chernyshova Natalia	
Prospects of using the progressive ideas of Ukrainian teachers of the second half of the twentieth century towards sympathy development in youth in modern Ukrainian school.....	54

PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY OF THE CREATIVE PERSONALITY DEVELOPMENT

Bilets'ka Maryna	
Principles and methodological approaches to the memory development in educational activities	60
Volkova Vira, Merz Olena	
Adaptation of young children to the conditions of preschool educational institution.....	68
Gurov Serhii	
Laws, regularities, principles, forms and methods of fostering spiritual and moral values of humanity specialties students by means of literary art.....	73
Zheynova Svitlana, Melnykova Natalia	
Pedagogical conditions for the development of creative imagination of children by means of game artistic activity	81
Ivanenko Volodymyr	
Specific features of understanding the psychological essence of the achievement motivation in sport activity.....	86
Kanarova Olha, Opalatenko Karyna	
Peculiarities of organization of the individual approach in fostering humane relationships of senior preschoolers with their peers.....	90
Cherniak Yevheniia, Danchenko Svitlana	
To the problem of forming the musical hearing representations of teenagers in the children's musical school.....	96
Shevchenko Yuliia, Kovalenko Viktoriia	
Ways of preventing and overcoming spiritual-moral deviations of primary school pupils.....	101

CONTEMPORARY PEDAGOGICAL EDUCATION: PROBLEMS AND PROSPECTS

Bezliudna Vita	Organization of teaching practice in higher school as a factor of professional competence development of future foreign languages teachers	106
Yemets' Anatolii	The use of physical rehabilitation technologies in the training of a future family physician	112
Yermolenko Svitlana	Projects of noospheric education at the classes of the special course on methods of teaching Ukrainian.....	117
Klochko Oksana	Comparative analysis of the implementation outcomes of the methodical system for training future managers of agricultural production by means of modern information and communication technologies	126
Krystopchuk Tetiana	Modern information technologies in the system of higher education: theory and practice	133
Kruhlyk Vladyslav	Analysis of the modern status of software engineers professional training in Ukraine	138
Lohvina-Byk Tetiana, Byk Natalia, Dubiaha Vladyslava	Implementation of a competence approach in the study of biology	146
Maksymov Oleksandr, Shevchuk Tetiana	The key directions of tutoring activity organization in a secondary educational institution.....	151
Menyaylenko Oleksandr, Zakhozhay Oleh	Organization of student and scientific works verification on plagiarism	157
Myslits'ka Nataliia	Formation of methodical skills of students to use electronic educational resources in the educational process on physics	163
Novitska Inesa	The usage of computer-based testing in the process of solving pedagogical tasks	169
Osadcha Kateryna	Specific features of tutor support for high school students.....	177
Protsenko Andrii	The peculiarities forming the professional competence of future teachers of physical culture.....	183
Stotyka Iryna, Vlasenko Eleonora, Stotyka Oleksandr	The competence content of independent work in the instrumental-executive preparation of future teachers-musicians.....	190
Sharov Serpii, Postyl'na Olena	Informatization of education and upbringing as a vector of modern society development	199

ADULT EDUCATION

Kuchyna Kateryna	Social inclusion of the disabled adults by means of educational inclusion.....	205
Tkachenko Olena	Psycho-pedagogical peculiarities of training the people of venerable age.....	212

POST-GRADUAL WORKSHOP

Bilous Svitlana	Teaching English monologic persuasive speaking to intending philologists: approaches, methods and means.....	220
Zhdanyuk Anna	The conflictological character of the lawyer's career	227
Kontsedailo Valerii	Classification of non-technical competencies of future software engineers	233

Krasiukova Maryna	
The development of schooling in the early 20 th century in the cultural and educational practices of the peoples of the North Azov region	246
Lushchyns'ka Olena	
Prospects of using the Internet-technologies in educational process in primary school	252
Podpliota Svitlana	
Tutorial system in moral culture of personality	262
Fedorenko Olena	
The essence and main features of a personality's national-patriotic decency: a philosophical aspect	267
Information about authors	280

ОСВІТА У ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИХ РЕФЛЕКСІЯХ

УДК 37.013.43:[783:276.2]

РОЗВИТОК ЕТНОКОНФЕСІЙНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ МЕНОНІТІВ ЗАСОБАМИ ДУХОВНОГО ПІСНЕСПІВУ

Світлана Брежнева

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті висвітлено розвиток етноконфесійної музичної освіти менонітів засобами духовного пісенспіву. Схарактеризовано збірники гімнів і наведено класифікацію духовних пісень. Відображено різні погляди на використання інструментальної музики під час духовного пісенспіву, наголошено на тому, що гімни та духовні пісні в менонітів виконувалися без інструментального супроводу. Проаналізовано ставлення сучасних учнів і студентів коледжів етноконфесій до хорового духовного пісенспіву, до участі в музичних фестивалях, а також вплив суспільних змін на виконання духовних пісенспівів.

Ключові слова:

етноконфесія; музична освіта; меноніти; духовний пісенспів.

Аннотация:

Брежнева Светлана. Развитие этноконфессионального музыкального образования меннонитов средствами духовного песнопения.

В статье освещено развитие этноконфессионального музыкального образования меннонитов средствами духовного песнопения. Охарактеризованы сборники гимнов и представлена классификация духовных песен. Отображены разные взгляды на использование инструментальной музыки в процессе исполнения духовных песен, отмечено отсутствие инструментального сопровождения гимнов и духовных песен у меннонитов. Проанализировано отношение современных учеников и студентов колледжей этноконфессий к хоровому духовному песнопению, к участию в музыкальных фестивалях, а также влияние социальных изменений на духовное песнопение.

Ключевые слова:

этноконфессия; музыкальное образование; меннониты; духовное песнопение.

Resume:

Brezhneva Svitlana. The development of the Mennonites' ethnoconfessional music education by means of sacred music.

The article traces the development of the Mennonites' ethnoconfessional music education by means of sacred music. Collections of hymns and classification of spiritual songs have been characterized. The author reflects different views on the use of instrumental music while performing spiritual songs. The lack of instrumental accompaniment of the Mennonites' hymns and spiritual songs has been noted. There is analyzed the attitude of modern pupils and students of ethnoconfession colleges to choral sacred music, participation in music festivals and the impact of social changes on the performance of sacred music.

Key words:

ethnoconfession; music education; the Mennonites; sacred music.

Постановка проблеми. У зв'язку з важливою подією – 500-річчям початку Реформації в Європі – актуальності набувають дослідження, присвячені духовному пісенспіву, зокрема менонітів, як складника етноконфесійної музичної освіти молоді. Духовний пісенспів як явище відображає антропологічний феномен і культурологічні смисли, які можуть об'єднувати людей на духовних засадах, сприяє осмисленню культурної спадщини та духовних надбань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати науково-педагогічного та музично-культурологічного пошуку таких дослідників, як М. Лещенко [4], Я. Мельничук [6], В. Орлов [8], О. Рудницька [9], дають змогу визначити музичну освіту як рушійну силу формування світогляду людини, розкрити її роль у розвитку музично-освітніх систем, взаємозумовленість стану музики та суспільства. Питання розвитку музичної освіти та її еволюції в різних регіонах України досліджували Л. Кияновська [2], Г. Локощенко [3], В. Мітлицька [7] та ін. У центрі уваги В. Мартинова [5] були питання

історії літургійного музикознавства, сутність і роль духовних пісенспівів у житті етносу, шляхи їх розвитку в історико-музичній площині.

Формулювання цілей статті. Мета статті – розкрити особливості розвитку етноконфесійної музичної освіти менонітів засобами духовного пісенспіву в XIX–XX ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 1803 р., після проведення менонітської конференції в Ланкастері, був надрукований збірник гімнів, а згодом світ побачили й інші стереотипні видання. Дослідник Дж. Фанк (Joseph Funk) у 1832 р. зробив огляд збірки гімнів (а «notebook») під назвою «Сакральна гармонія» («Harmonia Sacra»). Ланкастерське видання мало дві частини: 1) 62 псалми та музика; 2) 390 гімнів. Крім того, збірник містив додатки німецькою мовою [12]. У 1847 р. у штаті Вірджинія (США) побачила світ збірка «Добірка псалмів, гімнів і духовних пісень» («A Selection of Psalms, Hymns and Spiritual Songs»). У 1890 р. світ побачило видання «Гімни з нотами» («Gesangbuch mit Noten»), що, на відміну від попередніх, містило ноти [16].

ІНСТИТУЦІОНУВАННЯ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРДЕНУ ЄЗУЇТІВ У РАНЬНОМОДЕРНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ АКЦЕНТИ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ФЕНОМЕНОЛОГІЇ

Галина Навольська

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Анотація:

Діяльність ордену єзуїтів на українських землях наприкінці XVI ст. відіграла суттєву роль у духовно-культурному, суспільно-релігійному та інтелектуально-освітньому житті русько-українського суспільства. У центрі уваги автора статті – педагогічна діяльність учителів-єзуїтів як цілісне, унікальне, особливе та своєрідне явище ранньомодерної історії українських земель. Інституціонування педагогічного феномену культурно-освітньої діяльності єзуїтів розглянуто в категоріях простору, часу й розвитку, проаналізовано чинники його вияву, звернуто увагу на проблеми, протиріччя й релігійно-ментальні конфлікти, поява яких у православному середовищі була спричинена католицькою інтенціональністю освітніх ініціатив єзуїтів. Обґрунтовано думку про те, що педагогічна ініціатива єзуїтів збагатила національну освітньо-виховну традицію престижем європейського зразка гуманістичної освіти, сприяла реформуванню тогочасного освітньо-культурного простору, створила умови для взаємодії західноєвропейської та східнослов'янської духовно-педагогічних традицій.

Ключові слова:

орден єзуїтів (Товариство Ісуса); культурно-освітня діяльність; інституціонування орденських шкіл; колеґіум; історико-педагогічна феноменологія; гуманістична освіта; стратифікація духовно-педагогічних впливів; латинська освіта.

Анотация:

Навольская Галина. Институционализация культурно-образовательной деятельности ордена иезуитов в раннемодерном украинском обществе: концептуальные акценты историко-педагогической феноменологии.

Деятельность ордена иезуитов на украинских землях в конце XVI в. сыграла существенную роль в духовно-культурной, общественно-религиозной и интеллектуально-образовательной жизни русско-украинского общества. В центре внимания автора статьи – педагогическая деятельность учителей-иезуитов как целостное, уникальное, особое и своеобразное явление раннемодерной истории украинских земель. Институционализация педагогического феномена культурно-образовательной деятельности иезуитов рассматривается в категориях пространства, времени и развития, анализируются факторы его проявления, обращается внимание на проблемы, противоречия и религиозно-ментальные конфликты, появление которых в православной среде было вызвано католической интенциональностью образовательных инициатив иезуитов. Обосновывается мысль о том, что педагогическая инициатива иезуитов обогатила национальную образовательно-воспитательную традицию престижем европейского образца гуманистического образования, способствовала реформированию тогдашнего образовательно-культурного пространства, создала условия для взаимодействия западноевропейской и восточнославянской духовно-педагогических традиций.

Ключевые слова:

орден иезуитов (Общество Иисуса); культурно-образовательная деятельность; институционализация орденских школ; коллеgium; историко-педагогическая феноменология; гуманистическое образование; стратификация духовно-педагогических влияний; латинское образование.

Resume:

Navolska Halyna. Institutionalization of the cultural and educational activities of the Jesuit Order in the early Ukrainian Society: conceptual accents of historical and pedagogical phenomenology.

The integration of the Jesuit order into the Ukrainian lands in the late 16th century played an essential role in the spiritual, cultural, social, religious and intellectual-educational life of the Russian-Ukrainian society. The author focuses on pedagogical activity of Jesuit teachers as an integral, unique, special and original phenomenon of the early modern history of Ukrainian lands. The institutionalization of the pedagogical phenomenon of cultural and educational activities of the Jesuits is considered in the categories of space, time and development, the factors of its manifestation are analyzed, attention is drawn to the problems, contradictions and religious-mental conflicts whose appearance in the Orthodox environment was caused by the Catholic intentionality of Jesuit educational initiatives. The author substantiates the idea that Jesuit's pedagogical initiative enriched the national educational and educational tradition with the prestige of the European model of humanistic education, contributed to the reform of the then educational and cultural space, created conditions for the interaction of Western European and Eastern Slavic spiritual and pedagogical traditions.

Key words:

Order of the Jesuits (Society of Jesus); Cultural and educational activities; Institutionalization of order schools; Collegium; Historical and pedagogical phenomenology; Humanistic education; Stratification of spiritual and pedagogical influences; Latin education.

Постановка проблеми. Утвердження в сучасному історико-педагогічному пізнанні гносеологічної парадигми постмодерної некласичності [19, с. 151] створює сприятливі теоретико-методологічні передумови для нового прочитання тих педагогічних контекстів минулого, які впродовж багатьох років досліджувалися на основі категорій політичної ідеології та релігійного протистояння. Однією з педагогічних систем, що розвивалася в складних умовах суспільно-політичної боротьби та гострих релігійних конфліктів була освітня діяльність ордену єзуїтів (Товариства

Ісуса). Динамізм розвитку, широка географія та конфесійна належність учителів-єзуїтів зумовили появу міфів, суспільних стереотипів і контраверсій щодо змісту, форм і методів реалізації їхніх педагогічних ініціатив. Натомість, про важливу роль єзуїтської освіти в національній історії України свідчить той факт, що її здобули такі відомі державники, як Б. Хмельницький, П. Могила, Ф. Прокопович, І. Мазепа, П. Орлик та інші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність ордену єзуїтів, зважаючи на його вагомий роль у ранньомодерній історії освіти

європейських і східнослов'янських країн, привертала увагу багатьох українських і зарубіжних учених. С. Беднарський, Л. Гжебень, Р. Даровський, Б. Натонський, Л. Пехнік, Я. Поплятек висвітлили стан і розвиток єзуїтського шкільництва в Речі Посполитій. Історичний аспект діяльності ордену єзуїтів на українських землях було окреслено в працях В. Адриянової-Перетц, О. Андреева, В. Антоновича, Т. Блінової, О. Гожалчинського, М. Грушевського, О. Дем'яновича, Я. Ісаєвича, В. Кіку, П. Кралюка, О. Ливицького, І. Мицька, А. Папазової, Л. Посохової, П. Ричкова, Н. Свиридової, С. Серякова, С. Скрипникової, О. Стародуба, О. Сушка, К. Харламповича, Т. Шевченко, Д. Шюніна, Н. Яковенко та інших. Спеціальні дослідження історико-педагогічного напрямку проводили члени ордену єзуїтів, зокрема Дж. Донох'ю, Г. Кодіна, Дж. Маллей, Дж. Падберг, А. Фаррелл та інші. Окремі аспекти єзуїтського виховання висвітлювали О. Баковецька, Г. Бьомер, Б. Год, Т. Гризінгер, О. Драч, О. Дух, Є. Жарський, І. Зайченко, Ш. Кіхле, В. Кметь, О. Лавріненко, В. Литвинов, О. Любар, В. Лявшук, М. Симчич, А. Синиця, М. Філіппсон, К. Шмідт, М. Ястребов та інші. Водночас значному обсягу історичних студій протистоїть брак дослідження, предметом якого був би історико-педагогічний вимір інституціонування культурно-освітньої діяльності єзуїтів у ранньомодерному русько-українському суспільстві, осмислення педагогічного феномену діяльності учителів-єзуїтів на основі принципів конфесійної нейтральності, цілісності, науковості та екуменізму.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в розкритті історико-педагогічного феномену входження Товариства Ісуса в русько-українське суспільство кінця XVI – середини XVII століття. Передбачається розкриття просторово-часових, причинно-наслідкових і ціннісно-сміслових аспектів реалізації педагогічних ініціатив ордену єзуїтів і з'ясування соціокультурного й духовно-педагогічного вимірів діяльності єзуїтів у ранньомодерному українському суспільстві.

В основі дослідження – історико-педагогічний і феноменологічний теоретико-методологічні підходи, що забезпечить можливість розгляду культурно-освітньої діяльності Товариства Ісуса як унікального й особливого педагогічного феномену ранньомодерної доби. Принципи пізнаваності, об'єктивності, єдності історичного та логічного, світоглядного плюралізму, контекстуальної інтерпретації сприятимуть організації процедури наукового дослідження, а методи історичної актуалізації історико-педагогічної проблеми,

опису, пояснення, аналізу, порівняння, а також історико-генетичний метод дадуть змогу з'ясувати передумови, визначити етапи, пояснити особливості й визначити роль культурно-освітніх ініціатив єзуїтів у русько-українському суспільстві й духовно-релігійній культурі ранньомодерної доби.

Виклад основного матеріалу дослідження. Територія сучасної України в XVI – на початку XVIII ст. належала до кількох держав: Речі Посполитої, Московського царства, Османської імперії, Кримського ханства, Молдавського князівства й держави Австрійських Габсбургів. За наслідками Люблінської унії 1569 р. більшість українських земель входила до складу Речі Посполитої. Такі зміни стали новим імпульсом для посилення впливу католицької церкви на українські землі, що зумовив «істотні зміни не лише в організації соціального життя, а й у духовних і культурних вимірах» [17, с. 3].

На зламі цих історичних епох гостро стояло питання ролі церкви та релігії в житті держави. У цей час католицька церква переживала добу гострої внутрішньої кризи й зовнішніх протестантських загроз. Для відновлення католицтвом втрачених позицій до Речі Посполитої прибули єзуїти. На перші роки їхньої діяльності припадає період політичної нестабільності та релігійної полеміки, що ще більше підсилювали загальне сум'яття. Уперше ідею запросити єзуїтів до Польщі висунув Джеговський ще в 1545 р., але реальна перспектива їхнього прибуття окреслилася лише після візиту А. Сальмерона (1555). Офіційне запрошення єзуїти отримали від вармінського єпископа С. Гозія (1563) і в 1564 р. було відкрито колегіум у Браневі [21, с. 93].

У Речі Посполитій Товариство Ісуса спочатку утворило віце-провінцію, що підпорядковувалася Австрійській провінції. Очолював її чеський єзуїт Б. Гостоунський (1564-1567), а згодом – іспанець Ф. Суньєр (починаючи від 1567 р.) У квітні 1574 р. генерал ордену Е. Меркуріан відокремив польські доми від Австрії й утворив незалежну Польську провінцію ордену, що охоплювала територію Польщі, України та Литви [25, с. 324].

Після прибуття на українські землі єзуїти розпочинають релігійно-освітню діяльність, спрямовану на відновлення могутності католицької церкви. Як зазначає І. Огієнко, «борючись з протестантами, вони змушені були взятися за їхню ж випробувану зброю – за живу мову: виголошують проповіді народною мовою (у більшості це дуже добрі красномовці); живою мовою ведуть свої диспути, на які завжди збирають силу народу, не тільки католицького, але й православного» [10]. Видатними діячами

ордену цього періоду були А. Поссевіно й П. Скарга.

Оскільки українська культура XVI–XVIII ст. розвивалася в умовах польських впливів і протистояння католицької та православної церков, то кожна сторона прагнула використати всі засоби для посилення свого впливу. Своєрідним результатом такого протистояння була широка мережа різноманітних шкіл. Єзуїтські навчальні заклади вирізнялися чіткістю структури, апробованістю методів і належним матеріальним забезпеченням [3, с. 53].

Термін «єзуїтська колегія» в українській педагогіці не має достатнього роз'яснення. Найбільш точним нам видається визначення терміна «єзуїтська колегія» як «форми організації громади ордену єзуїтів (наступної після місії та резиденції), орденського дому, при якому, з огляду на матеріальне (відповідні шляхетські фундації) і кадрове забезпечення (щонайменше 6-8 осіб), могла бути відкрита школа для учнів з-поза ордену» [6, с. 283].

Педагогічну діяльність на українських землях єзуїти розпочали з м. Ярослава (нині Польща). Основою нормативного забезпечення єзуїтського шкільництва були «Конституції Товариства Ісуса» [14], шкільний статут «Ratio Studiorum» [13] та інші інструктивно-розпорядчі документи [27]. У цей час відкриваються перші школи, педагоги-єзуїти беруть активну участь у розробці й упровадженні основного освітнього документа «Ratio Studiorum» (1599). Характерною рисою цього періоду було поширення єзуїтських навчальних закладів на Волині, Поділлі, Центральній Україні (Львів, 1608 р.; Луцьк, 1608 р.; Кам'янець-Подільський, 1610 р.; Фастів, 1623 р.; Острогож, 1625 р.; Вінниця, 1630 р.; Новгород-Сіверський, 1636 р.; Переяслав, 1637 р.; Бар, 1638 р.; Ксаверів, 1647 р.; Київ, 1647 р.) [21, с. 149–150]. Діяльність шкіл широко підтримувала місцева влада й магнати, які були жертводавцями ордену. Період, коли власницею міста Ярослава була Анна Острозька (1592-1635), вважається «золотим часом» ярославських єзуїтів. За свідченням єзуїтських хроністів, до їхньої школи посилали своїх дітей не лише шляхта, а й вірмени, татари та юдеї [21, с. 113].

Хоч основний освітній документ «Ratio Studiorum» вказував на єдину структуру класів, але в різних містах на території України вона була неоднорідною. Причини цього такі: відмінність матеріального забезпечення, наповненість класів, підтримка місцевої влади. Для бідних учнів при школах організовувалися бурси. Однією з особливостей цього періоду було відкриття мережі бурс для незаможних

учнів, які з часом перетворювалися на музичні бурси [20, с. 262]. У 1620 р. було затверджено літургійні мелодії, які призначалися для єзуїтських шкіл. Проте самі єзуїти могли навчати лише теорії музики та співу. За три роки навчання учні опановували гру на різних інструментах, теорію музики й основи композиції. Після шестирічного періоду навчання та практики вихованці мали можливість бути органістами костелів або продовжувати працювати при бурсах [25, с. 345]. Єзуїти вважали, що бурси могли стати джерелом формування єпархіального священства. Ці осередки відіграли важливу роль у вихованні музичної культури українців.

Важливою рисою єзуїтських навчальних закладів було не лише матеріальне забезпечення, а й формування мережі бібліотек, які покривали потребу літературної продукції для шкіл. Наповнення бібліотечних фондів вважалося безпосереднім обов'язком адміністрації навчальних закладів, проте до цього активно долучалися й жертводавці. Так, Ельжбета й Софія Сенявські в 1615 р. допомогли львівським єзуїтам у заснуванні друкарні. «Перша книжка, яку дослідники ототожнюють з «продуктом» цієї друкарні, побачила світ уже наступного року. Але перший друк, на якому стояв гриф єзуїтської друкарні, вийшов лише 1642 р.» [21, с. 118]. Джерела свідчать про функціонування Львівської бібліотеки (префект бібліотеки – К. Дрогобицький). Перші записи на книгах датовані 1601 р., а в 1734 р. фонди бібліотеки налічували 12 тис. томів [6, с. 287–288].

Формування мережі єзуїтських навчальних закладів зближувало українську освіту з європейською. Цей процес мав ще один позитивний аспект, який полягав у підштовхуванні православ'я до розуміння потреби реформування української освітньої практики. Улітку 1631 р. П. Могила, тоді ще києво-печерський архимандрит, паралельно до існуючої з 1615 р. братської школи «греко-словенського» профілю, відкрив власне училище при монастирі, уперше в практиці православної освіти орієнтоване на організаційно-педагогічні засади єзуїтських колегій і гуманістичний ідеал «освіченого благочестя» [23; 24, с. 12]. Поступово навчальний заклад здобув статус академії.

Розвиток тогочасного українського суспільства називають першим культурним відродженням України [17, с. 3]. У цей період відбулися структурні зміни й у єзуїтській освітній практиці, які полягали в тому, що в 1608 р. Польську провінцію Товариства Ісуса було поділено на Польську й Литовську. Єзуїти охопили своїм шкільництвом переважно Волинь,

Поділ, Центральну Україну. Кількість учнів на початку XVII ст. у Польській і Литовській провінціях становила близько 10000 осіб. Їх чисельність зростала за рахунок шляхтичів [25, с. 356].

На 1648 р. Річ Посполита була однією з наймогутніших європейських держав, проте слабкість королівської влади та її адміністрації, а також політична корупція й зниження свідомості громадянських обов'язків стали причиною політичної нестабільності. Період війни під проводом Б. Хмельницького був руйнівним для багатьох колегій, адже, як зазначає історик Н. Яковенко, причиною терору в цій війні стала ненависть. Шляхта заявляла, що бунти почалися з неблаганної ненависті до католиків і поляків; до польської тиранії; до католицької віри; до людей шляхетського стану. Аналогічними є твердження іншої сторони: вони вбивали з ненависті до неволі й не могли стерпіти польського панування; мстилися за кривди благочестивої Русі [23]. Тож співіснування козацької влади та єзуїтських навчальних закладів виявилось неможливим. На території, охопленій війною, розпочалися пограбування колегій, церков, вбивства католиків. Більшість освітніх закладів припиняють навчальний процес. У 1648 р. закриваються колегії в Луцьку, Вінниці, Барі, Ксаверові [21, с. 124, 13, 139, 142]; Новгород-Сіверському, Києві, Переяславі [26, с. 44–45].

З 1655 р. розпочинається польсько-шведська війна, західноукраїнські землі зазнають пограбувань і спустошень унаслідок військових конфліктів. У цей час одні колегії припиняють здійснювати навчальну функцію (Ярослав), а інші – обмежують викладання курсів (Львів, Кам'янець-Подільський) [15, с. 63–64].

Події шведсько-польської, російсько-польської та польсько-турецької воєн мали безпосередній вплив на культурно-освітній розвиток в Україні. Як уже зазначалося, більшість колегій припинила своє існування, у деяких навчання проводили не в повному обсязі запланованих курсів. Проте з 1666 р. в Острозі відкривається курс граматики для світських учнів [9, с. 78]; єзуїти також працювали в Барі в 1663-1668 рр.; повторно закривали й відкривали класи в Кам'янці-Подільському [25, с. 345].

Важливу роль у становленні вищої освіти на українських землях відіграли гадяцькі пакти. Під час укладання в 1658 р. Гадяцького миру між І. Виговським і польською владою було обумовлено створення двох академій: перша – Києво-Могилянська, а друга – «де їй зручне місце вибране буде» [6, с. 280]. Таким місцем надалі став Львів. 20 січня 1661 р. король Ян Казимир підписав диплом про затвердження

статусу академії, або університету у Львові. У документі зазначалося: «Львівському колегіуму Товариства Ісуса нехай буде надано гідність Академії й титул Університету. Надаємо також право встановлення в тому ж Львівському колегіумі Товариства Ісуса генеральних студій на кожному з дозволених факультетів, тобто теології як схоластичної, так і моральної, філософії, математики й обох прав, медицини й вільних мистецтв, і дисциплін, і всіляких інших наук, які згадані вище отці Товариства Ісуса мають запровадити. Постановляємо впроваджувати найголовніше – академічні ступені, достойні магістратуру, ліценціат і докторат та інші найуживаніші для університетів промоції й урочистості. Далі, уряд університету ... має бути в руках побожних отців Товариства Ісуса, спосіб формування побожності й навчання молоді яких відомий як добре перевірений і досконалий» [12, с. 14–15]. Від 1673 р. Львівська колегія отримала від генерала П. Оливи право надавати єзуїтам наукові ступені з філософії та теології [25, с. 328].

Новий період освітньої діяльності єзуїтів розпочинається з 1673 р., коли Б. Вонсовський з Ярославської колегії вперше започатковує студії з математики не лише в Польській провінції, а й у сусідніх. Новизна полягала не в самих студіях, оскільки такі були наявні в межах філософії, а в тому, що вони були незалежні від філософії.

Після підписання Вічного миру (1686) між Росією та Річчю Посполитою відбувається розподіл України на Правобережжя й Лівобережжя. Зменшення впливу військового чинника на суспільно-політичне й культурне життя дало змогу відкрити нові навчальні заклади (Самбір, 1702 р.; Кременець, 1711 р.; Станіслав, 1716 р.; Житомир, 1747 р.) [26, с. 15]. З розвитком експериментальних наук (математики, природознавства) їх уводять у навчальний курс єзуїтських шкіл, що актуалізує створення належної матеріальної бази (фізичні кабінети, астрономічні обсерваторії тощо). Оперативно єзуїти відреагували й на потребу вивчення нових мов (німецької, французької). При цьому перед упровадженням будь-якого предмета проводили підготовку відповідних кадрів і здійснювали забезпечення необхідною літературою чи наочними засобами. Чітка організація, сувора дисципліна, високі вимоги до інтелектуальної підготовки кандидатів на посади в ордені сприяли відновленню довіри до католицької церкви, а орденські вимоги до вчителя, його педагогічної майстерності, освіченості, побожності й красномовства сприяли посиленню статусності

педагогічної системи Товариства Ісуса [8, с. 380].

На українських землях у XVI – першій половині XVII ст. був поширений комплекс європейських ренесансних і реформаційних ідей, які стали українською версією духовного розвитку країни. Основний зміст «культурного коду» полягав у переорієнтації на західноєвропейські духовні цінності, що спиралися як на інокультурні впливи, так і на власні здобутки давньоруської духовності [18, с. 9]. У цей період освіта залишається латиномовною як у єзуїтських колегіях, так і в православних навчальних закладах, формується ідея «православного колегіуму» [11]. Завдяки учителям-єзуїтам ренесансний гуманізм з явища суто елітарного перетворюється на масові освітні практики [7, с. 15].

На початку XVIII ст. поширення уявлення про «всевладність» і «всюдисущість» ордену [4; 5], а також політична заангажованість його членів були причинами неприхильних настроїв, наслідком яких стало касаційне брєве від 21. 07. 1773 р. Папи Климента XIV [6, с. 273]. Після поділу Речі Посполитої та заборони ордену, єзуїти залишалися працювати в тих державах, де їм це дозволяли можновладці. Вони користувалися підтримкою Катерини II й Павла. Після вигнання з Росії в 1820 р. й поселення на теренах, захоплених Австрією, єзуїти знайшли опікуна в особі цесаря й вели від 1820 р. боротьбу з обов'язковою тоді юзефінською системою навчання й урядовою бюрократією, яка закінчилася перемогою в галузі навчання. Утворена провінція називалася Галицькою (1820-1833) [25, с. 239]. Особливо активною була діяльність єзуїтів на Тернопільщині. Вони відкрили 1820 р. гімназію, де спочатку навчалася 70 учнів. Мова викладання – німецька. Головними предметами були латинь

і релігія [22, с. 15]. У 1848 р. цесар скасував орден єзуїтів. Діяльність ордену єзуїтів припинилася офіційно, але їхні навчальні заклади продовжували діяти на українських землях. У 1939-1945 рр. польські єзуїти зазнали відчутних втрат: померло 159 осіб, з них більшість – у концентраційних таборах або були розстріляні; втрачено будинки на східних землях провінції (Хирів, Львів, Станіслав, Тернопіль). Таким чином, східна місія ордену єзуїтів припинила своє існування [25, с. 378].

Висновки. Освітній процес у навчальних закладах католицького ордену єзуїтів на українських землях кінця XVI – XVII ст. мав нерівномірний характер, оскільки орден діяв у складних суспільно-політичних і релігійних умовах. Утім педагогічний феномен Товариства Ісуса мав незаперечний вплив на формування української національної педагогічної системи, яка утворилася внаслідок взаємодії західноєвропейської та східнослов'янської культур. Учителі-єзуїти забезпечили формування широкої мережі навчальних закладів, створили умови доступу до освіти середніх прошарків тогочасного суспільства. Педагогічний феномен культурно-освітньої діяльності єзуїтів насамперед полягав у впровадженні до українського суспільства педагогічних надбань ренесансного й християнського-гуманістичного методів освіти молоді, а його соціокультурний і духовно-педагогічний виміри насамперед знайшли свій вияв у закладенні основ міжкультурного діалогу, взаємодії та взаємозбагачення культурно-освітніх контекстів. Перспективними напрямками подальших історико-педагогічних досліджень можуть стати теми, пов'язані з українським виміром взаємодії ренесансно-гуманістичного й католицького методів організації освіти й молодіжної політики.

Список використаних джерел

1. Адриянова-Перетц В. П. З діяльності єзуїтів на Україні і Білорусі наприкінці XVI ст. за новими документами / В. П. Адриянова-Перетц // Україна: науковий двомісячник українознавства / під ред. акад. М. Грушевського. – К.: Держ. вид-во України, 1927. – Кн. 3. – С. 3–9.
2. Боротьба Південно-Західної Русі і України проти експансії Ватикану та унії (X – початок XVII ст.): зб. док. і матеріалів / редкол.: Є. А. Гринів та ін. – К.: Наукова думка, 1988. – 288 с.
3. Год Б. В. Виховання у братських школах України і європейська педагогіка XVI – XVII століть / Б. В. Год // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 52–55.
4. Гожалчинский А. Иезуитские школы в Юго-Западной России / А. Гожалчинский // Труды Киевской Духовной Академии. – 1869. – Т. II. – С. 85–127.
5. Демьянович А. П. Иезуиты в Западной России (в 1569-1772 годах) / А. П. Демьянович // Журнал Министерства народного просвещения. – 1871. – Ч. CLVI (август). – С. 181–236.

References

1. Adrianova-Peretts, V. P. (1927). From the activities of the Jesuits in Ukraine and Belarus at the end of the XVII century. For new documents. M. Hrushevskiy (Eds.). *Ukraina: naukovyi dvomisiachnyk ukrainoznavstva*. Book 3, 3–9. [in Ukrainian]
2. Hryniv, I. A., ed. (1998). *The struggle of Southwest Russia and Ukraine against the expansion of the Vatican and the union (X – the beginning of the XVII century)*. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]
3. Hod, B. V. (2005). Education in fraternal schools of Ukraine and European pedagogy of the XVII-XVIII centuries. *Ridna shkola*, 1, 52–55. [in Ukrainian]
4. Gozhalchinskii, A. (1869). Jesuit schools in South-West Russia. *Trudy Kievskoj Duhovnoj Akademii*, II, 85–127. [in Russian]
5. Demianovich, A. P. (1871). Jesuits in Western Russia (in 1569-1772). *Zhurnal Ministerstva narodnogo prosveshhenija, SLVI (avgust)*, 181–236. [in Russian]
6. Kozyskyi, A., & Pidkova, I. (Ed.). (2008). *Encyclopedia of Lviv*. (Vol. 2). Lviv: Litopys. [in Ukrainian]

6. Енциклопедія Львова : в 4 т. / за ред. А. Козицького та І. Підкови. – Львів : Літопис, 2007-2012. – Т. 2. – 2008. – 608 с.
7. Кралюк П. М. Ян Лятос : ренесансна філософія та наука на українських землях / П. М. Кралюк, М. М. Якубович. – Острого : Національний університет «Острозька академія», 2011. – 144 с.
8. Лавріненко О. А. Вплив католицького ордену єзуїтів на розвиток педагогічної майстерності у Львівській Братській школі XVI-XVII ст. / О. А. Лавріненко // Професійна освіта : педагогіка і психологія : українсько-польський щорічник / за ред. І. Зязюна, Н. Нічкало, Т. Левовицького, І. Вільш. – Ченстохова ; Київ : АІД, 2010. – Вип. XII. – С. 379–385.
9. Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636) / І. З. Мицько. – К. : Наукова думка, 1990. – 192 с.
10. Огієнко І. Українська церква : нариси з історії Української Православної Церкви [Електронний ресурс] : в 2 т. / І. Огієнко. – К. : Україна, 1993. – 284 с. // *Ізборник. Історія України IX-XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації* : Web-сайт. – Ел. текст. дані. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/ohienko/oh.htm> (22. 03. 2017).
11. Посохова Л. На перехресті культур, традицій, епох : православні колегіуми України наприкінці XVII – на початку XIX століття / Л. Посохова. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 400 с.
12. Привілей польського короля Яна II Казимира школі Львівського єзуїтського колегіуму про надання статусу Університету (Краків, 20 січня 1661 р.) // *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка* : в 2 т. – Львів : ЛІНУ імені Івана Франка, 2011. – Т. I : А-К. – С. 14–15.
13. Ratio Studiorum : Уклад студій Товариства Ісусового. Система єзуїтської освіти / пер. з лат. Р. Паранько ; пер. з англ. А. Маслох. – Львів : Свічадо, 2008. – 252 с.
14. Св. Ігнатій з Лойоли. Конституції Товариства Ісуса з Деклараціями / Ігнатій з Лойоли // Конституції Товариства Ісуса та їх Додаткові Норми / пер. з англ. А. Маслох. – Львів : Свічадо, 2005. – С. 55–408.
15. Серяков С. О. Єзуїтське шкільництво на українських землях Речі Посполитої у другій половині XVII ст. : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / С. О. Серяков ; Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2003. – 226 с.
16. Скарга вірменської громади на вірменського католицького єпископа і єзуїтську колегію за влаштування погрому і побиття вірменського населення (1636 р., 1 березня) // *Соціальна боротьба в місті Львові в XVI–XVIII ст. : збірник документів* / під ред. Я. П. Кіся. – Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1961. – С. 247–249.
17. Сухомлинська О. Періодизація педагогічної думки в Україні : кроки до нового виміру / О. Сухомлинська // *Педагогічна газета*. – 2002. – № 10-11. – С. 3–4.
18. Українська педагогіка в персоналіях : навч. посіб. : у 2 кн. / за ред. О. В. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – Кн. 1. – 624 с.
19. Шевелєв А. Н. Потенціал феноменологічного підхода в історико-педагогічних дослідженнях / А. Н. Шевелєв // *Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена* : науч. журн. – СПб., 2006. – № 6(14) : Психолого-педагогические науки (психология, педагогика, теория и методика обучения). – С. 151–162.
20. Шевченко Т. М. Docere, movere, delectare : виховні практики єзуїтських шкіл ранньомодерного часу / Т. М. Шевченко // *Труди Київської Духовної Академії*. – К. : Вид. від. УПЦ, 2013. – № 19. – С. 241–270.
7. Kraliuk, P. M. & Yakubovych, M. M. (2011). *Jan Lyatos: Renaissance Philosophy and Science in Ukrainian Lands*. Ostroh: Natsionalnyi universytet "Ostrozka akademiia". [in Ukrainian]
8. Lavrinenko, O. A. (2010). Influence of the Catholic Order of the Jesuits on the Development of Pedagogical Excellence in the Lviv Fraternal School of the 16th-17th Centuries. I. Ziazium, N. Nychkalo, T. Levovytskyi & I. Vilsh (Ed.). *Profesiina osvita: pedahohika i psykholohiia: ukrainsko-polskyi shchorichnyk*. Vol. XII, 379–385. [in Ukrainian & Polish]
9. Mytsko, I. Z. (1990). *Ostroh Slavic Greek-Latin Academy (1576-1636)*. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]
10. Ohienko, I. (1993). *Ukrainian Church: Essays on the History of the Ukrainian Orthodox Church. (Vol. 1-2)*. In: *Isbornik. History of Ukraine IX-XVIII centuries. Primary sources and interpretations*. Kyiv: Ukraina. Retrieved from <http://litopys.org.ua/ohienko/oh.htm>. [in Ukrainian]
11. Posokhova, L. (2011). *At the crossroads of cultures, traditions, epochs: Orthodox colleges of Ukraine in the late XVII – early XIX century*. Kharkiv: KhNU imeni V.N. Karazina. [in Ukrainian]
12. Privilege of the Polish King Jan II Kazimierz of the Lviv Jesuit Collegium School for granting the status of the University (Krakow, January 20, 1661) (2011). *Encyclopedia. Lviv National Ivan Franko University*. Vol. I (A-K). Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 14–15. [in Ukrainian]
13. Ratio studiorum: The way of studies of the Society of Jesus. Jesuit education system. (2008). Trans. by R. Paranko & A. Masliukh. Lviv: Svichado. [in Ukrainian]
14. Sv. Ignatij Lojola. (2005). *The Constitution of the Society of Jesus with Declarations. Constitution of the Society of Jesus and their Additional Standards*. Trans. by A. Masliukh. Lviv: Svichado, 55–408. [in Ukrainian]
15. Sieriakov, S. O. (2003). *Jesuit school in the Ukrainian lands of the Commonwealth in the second half of the XVII century. Candidate's thesis*. Kharkiv: Kharkivskyi nats. un-t im. V.N. Karazina. [in Ukrainian]
16. Kisia, Ya. P., eds. (1961). The complaint of the Armenian community against the Armenian Catholic Bishop and the Jesuit Collegium for the execution of the pogrom and the beating of the Armenian population (1636, March 1). *Sotsialna borotba v misti Lvovi v XVI-XVIII st.: zbirnyk dokumentiv*. Lviv: Vyd-vo Lvivskoho un-tu, 247–249. [in Ukrainian]
17. Sukhomlynska, O. (2002). Periodization of Pedagogical Thought in Ukraine: Steps to a New Dimension. *Pedahohichna hazeta*, 10–11, 3–4. [in Ukrainian]
18. Sukhomlynska, O. V., ed. (2005). *Ukrainian pedagogy in personalities*. Book 1. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian]
19. Shevelev, A. N. (2006). The Potential of the Phenomenological Campaign in Historical and Pedagogical Studies. *Izvestija Rossijskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta imeni A.I. Gercena*, 6(14): *Psihologo-pedagogicheskie nauki (psihologija, pedagogika, teorija i metodika obuchenija*, 151–162. [in Russian]
20. Shevchenko, T. M. (2013). Docere, movere, delectare: educational practices of Jesuit schools of early modern time. *Trudy Kyivskoi Duhovnoi Akademii – Proceedings of the Kiev Theological Academy*. Vol. 19, 241–270. [in Ukrainian]
21. Shevchenko, T. M. (2005). *Jesuit schooling in the Ukrainian lands of the last quarter of the 16th – the middle of the 17 century*. Lviv: Svichado. [in Ukrainian]
22. Yarema, S., ed. (1998). *Anniversary book of the Ukrainian Gymnasium in Ternopil 1898-1998: to the centennial of foundation*. Ternopil: Lviv: Naukove tovarystvo im. T. Shevchenka u Lvovi. [in Ukrainian]

21. Шевченко Т. М. Єзуїтське шкільництво на українських землях останньої чверті XVI – середини XVII ст. / Т. М. Шевченко. – Львів : Свічадо, 2005. – 340 с.
22. Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі 1898-1998 : до сторіччя заснування / ред. С. Ярема. – Тернопіль ; Львів : Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові, 1998. – 731 с.
23. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. [Електронний ресурс] / Н. Яковенко. – Ел. текст. дані. – Режим доступу : http://www.history.franco.lviv.ua/yak_content.htm (22. 03. 2017).
24. Яковенко Н. М. Латинське шкільництво і «шкільний гуманізм» в Україні кінця XVI – середини XVII ст. / Н. М. Яковенко // Київська старовина. – 1997. – № 1-2 (315). – С. 11–27.
25. Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy (1564–1995) / Opracował L. Grzebien. – Kraków : WAM, 1996. – 882 s.
26. Z dziejów szkolnictwa jezuickiego w Polsce: wybór artykułów. – Kraków : Wydaw. WAM : Księża Jezuiti, 1994. – 259 s.
27. Monumenta Paedagogica Societatis Iesu. Nova Editio ex integro refecta : v 7 vol / ed. L. Lukacs. – Romae : APUD «Monumenta Historica Soc. Iesu», 1965-1992. – Vol. I : 1540-1556. – 1965. – 683 p.
23. Yakovenko, N. *Essay on the History of Ukraine from ancient times to the end of the XVIII century*. Retrieved from: http://www.history.franco.lviv.ua/yak_content.htm. [in Ukrainian]
24. Yakovenko, N. M. (1997). Latin schooling and «school of humanism» in Ukraine late XVI – middle XVII century. *Kyivska starovyna*, 1-2 (315), 11–27. [in Ukrainian]
25. Grzebien, L., ed. (1996). *Encyclopaedia of knowledge of the Jesuits on the lands of Poland and Lithuania (1564-1995)*. Kraków: WAM. [in Polish]
26. *Z dziejów szkolnictwa jezuickiego w Polsce: wybór artykułów. (1994)*. Kraków: Wydaw. WAM: Jesuit priests. [in Poland]
27. Lukacs, L., ed. (1965). *Monumenta Paedagogica Societatis Iesu. Nova Editio ex integro refecta. (Vol. I: 1540-1556)*. Romae: APUD “Monumenta Historica Soc. Iesu”. [in Rome].

Рецензент: Приходько М.І. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:
Навольська Галина Іванівна
 navolska9@gmail.com
 Тернопільський національний
 педагогічний університет
 імені Володимира Гнатюка
 вул. Максима Кривоноса, 2,
 м. Тернопіль, 46027, Україна

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i18.1888>

*Матеріал надійшов до редакції 25. 04. 2017 р.
 Прийнято до друку 25. 05. 2017 р.*

Information about the author:
Navolska Halyna Ivanivna
 navolska9@gmail.com
 Ternopil Volodymyr Hnatiuk
 National Pedagogical University
 2 Maksyma Kryvonosa St.,
 Ternopil, 46027, Ukraine

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i18.1888>

*Received at the editorial office 25. 04. 2017.
 Accepted for publishing 25. 05. 2017.*

**ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ
ПРОГРЕСИВНИХ ІДЕЙ ВІТЧИЗНЯНИХ ПЕДАГОГІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.
ЩОДО ВИХОВАННЯ МИЛОСЕРДЯ В МОЛОДІ**

Наталья Чернишова

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Анотація:

У статті визначено основні підходи до розуміння поняття милосердя й подібних моральних цінностей серед молоді. Систематизовано основні ідеї вітчизняних педагогів другої половини ХХ століття щодо виховання гуманістичних цінностей у молодого покоління. Схарактеризовано основні принципи роботи, спрямованої на виховання милосердя й толерантності в дитячих громадських організаціях другої половини ХХ століття. Наголошено на важливості використання їхнього досвіду в сучасній педагогічній практиці й окреслено перспективи творчого застосування його в процесі виховання гуманістичних якостей у молоді в сучасних умовах розвитку суспільства.

Ключові слова:

милосердя; молодь; моральні цінності.

Аннотация:

Чернышова Наталья. Перспективы использования в современной украинской школе прогрессивных идей отечественных педагогов второй половины ХХ века по воспитанию милосердия у молодежи.

В статье определены основные подходы к пониманию понятия милосердия и подобных нравственных ценностей среди молодежи. Систематизированы основные идеи отечественных педагогов второй половины ХХ века о воспитании гуманистических ценностей у подрастающего поколения. Охарактеризованы основные принципы работы по воспитанию милосердия и толерантности в детских общественных организациях второй половины ХХ века. Подчеркнута важность использования их опыта в современной педагогической практике и очерчены перспективы его творческого использования в воспитании гуманистических качеств в современных условиях развития общества.

Ключевые слова:

милосердие; молодежь; нравственные ценности.

Resume:

Chernyshova Natalia. Prospects of using the progressive ideas of Ukrainian teachers of the second half of the twentieth century towards sympathy development in youth in modern Ukrainian school.

Basic approaches to understanding the concept of sympathy and similar moral values among young people are characterized in the article. Basic ideas of Ukrainian teachers of the second half of the twentieth century in the education of humanistic values among young generation are systematized. We characterize basic educational principles for sympathy and tolerance up-bringing in children's public organizations of the second half of the twentieth century and emphasize the importance of their use in modern teaching practice. Prospects of their creative use in humanistic qualities education under modern conditions of society development have been determined.

Key words:

sympathy; young people; moral values.

Постановка проблеми. В умовах кризи соціальної системи, екологічної та економічної нестабільності, переходу від адміністративно-командної системи до демократії виховання милосердя, доброти, чуйності, толерантності набувають особливого значення. Сучасні науковці підкреслюють, що значну увагу слід приділити формуванню вищезгаданих якостей саме у молодих людей, чия система моральних цінностей, суджень, оцінки оточення, уявлення про норми поведінки є головним чинником, що визначає життєздатність суспільства загалом. Протиріччя між зрештою увагою суспільства до формування милосердної, гуманістично спрямованої особистості, спроможної активно діяти в умовах демократичного суспільства й недостатньою розробленістю теоретико-методологічних аспектів цієї проблеми, а також наявність накопиченого у вітчизняній освітній практиці другої половини ХХ століття досвіду виховання милосердя в молоді й недостатнім використанням його на сучасному етапі розвитку суспільства зумовлюють актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ході дослідження встановлено, що сьогодні вихованню гуманних почуттів у молодого покоління приділяється значна увага. Ознаки

становлення нової освітньої філософії знаходимо у філософських і психолого-педагогічних дослідженнях Б. Ананьєва, І. Зязюна, А. Мудрика, А. Резника та інших, у яких ціннісне ставлення стосується людини, реалізація принципів гуманізму – важливих передумов активності особистості, її повноцінного функціонування [1; 8; 9; 11; 14]. Сучасна гуманістична етика базується на вірі в людину, вважаючи, що вона здатна самостійно відрізнити добро від зла й правильно робити етичні оцінки. У такому разі підлітки підіймаються до самих себе й свого щастя у взаємодії з іншими людьми. Любов до іншої людини – це та сила, завдяки якій підліток рідниться зі світом і робить його по-справжньому своїм [6, с. 5; 19, с. 53].

Формулювання цілей статті. Мета статті передбачає ознайомлення з досвідом, накопиченим у другій половині ХХ століття, щодо визначення ролі особистості педагога у формуванні милосердя у молоді, а також упровадження прогресивних ідей вітчизняних науковців минулого в практику сучасного виховання для збагачення навчально-виховного процесу.

Зауважимо, що сучасний етап розвитку України характеризується неоднозначністю